

A MAGYAR NONPROFIT SEKTOR KUTATÁSÁNAK FEHÉR FOLTJA: A POLITIKAI CÉLÚ CIVIL-NONPROFIT SZERVEZETEK ÉS ÖNKÉNTESEIK JELLEMZŐI

SEBESTÉNY ISTVÁN¹ – BARTAL ANNA MÁRIA²

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2026.1.3-33>

Absztrakt

A magyar, politikai célú civil-nonprofit szervezetek nonprofit statisztikai jellemzőiről eddig még nem jelent meg részletes elemzés. Hiánypótló tanulmányunk elsődleges célja ezért az volt, hogy az 1995 és 2024 közötti időszakra kiterjedő longitudinális vizsgálattal feltárjuk a politikai célú civil-nonprofit szervezetek formális statisztikai jellemzőit. Az elemzés megalapozásául a tanulmány első részében a hazai civil-nonprofit szektor szabályozás- és fejlődéstörténetébe beágyazva tekintjük át a politikai célú civil-nonprofit szervezetek működését (is) befolyásoló törvényeket. A magyar, politikai célú civil szervezeteknek az elmúlt harmincöt évben három rekrutációs forrása volt azonosítható (a politikai rendszerváltás után újjászülető és újjáéledő, továbbá a pártközeli mozgalmakból formalizálódott, valamint a „választási” civil szervezetek), amelyek megjelenése leképeződött a szervezetszám szerinti változásokban is. Az egyesületi szervezeti forma alapvetően jellemző a politikai célú civil-szervezetekre, melyek taglétszáma 2013-tól fokozatosan csökkent. A kisszámú alapítványi forma között különleges szerepet töltenek be a pártalapítványok, a pártközeli- és a politikai alapítványok mellett. A politikai célú nonprofit szervezetek elsősorban a fővárosban működnek és másodsorban a városokban. Ennél kisebb számban található meg megyeszékhelyen, legkevésbé pedig a községekben jellemző a működésük. Tanulmányunk másik fontos célja volt a politikai célú nonprofit szervezetek önkénteseinek vizsgálata. Ezek az önkéntesek a politikai önkéntesség egyik konvencionális formája, a politikai egyesületekhez kötődő tevékenységek megjelenítői. A politikai célú egyesületek önkénteseinek számában 2010-től fokozatos csökkenés volt kimutatható, és a mind kevesebb önkéntes mind kevesebb munkaórát dolgozott, mivel többségük alkalmilag segítette munkájával szervezetét.

Kulcsszavak: politikai célú nonprofit szervezetek, önkéntesség, politikai önkéntesség, pártalapítványok, pártközeli alapítványok,

¹ Sebestény István (PhD), közgazdász-szociológus, statisztikus, senior elemző, Központi Statisztikai Hivatal.

² Bartal Anna Mária (PhD), szociálpolitikus-szociológus, az Önkéntes Szemle főszerkesztője.

A blank spot in the research of the Hungarian nonprofit sector: Characteristics of politically purposed civil-nonprofit organizations and their volunteers

István Sebestény – Anna Mária Bartal

Abstract

So far, no detailed analysis of the nonprofit statistical characteristics of Hungarian civil-nonprofit organizations with political goals has been published. The primary aim of our gap-filling study was therefore to reveal the formal statistical characteristics of civil-nonprofit organizations with political goals by a longitudinal study covering the period between 1995 and 2024. As a basis for the analysis, in the first part of the study, we review the laws that (also) affect the operation of civil-nonprofit organizations with political purposes, embedded in the regulatory and development history of the domestic civil-nonprofit sector. In the last thirty-five years, three sources of recruitment of Hungarian political nonprofit organisations have been identified (reborn and revived after the political transformation, as well as formalized from movements close to a party, as well as „electoral” civil organizations), the appearance of which was also reflected in changes according to the number of organizations. The organizational form of the association is basically typical of civil organizations with political goals, whose membership has gradually decreased since 2013. Among the small number of foundation forms, party foundations play a special role, in addition to party foundations, close-to-party and political foundations. Nonprofit organizations for political purposes operate primarily in the capital and secondarily in cities. They are found in smaller numbers in the county seat, least of all in the villages. Another important goal of our study was to examine volunteers from nonprofit organizations with political goals. These volunteers are the visualizers of one of the conventional forms of political volunteering, mostly activities related to political associations. From 2010, a gradual decrease in the number of volunteers of associations with political goals was detected, and fewer and fewer volunteers worked fewer and fewer working hours, as most of them occasionally helped their organization with their work.

Keywords: nonprofit organizations for political purposes, volunteering, political volunteering, party foundations

BEVEZETÉS

A magyar civil-nonprofit szektor egyes tevékenységi területeiről az elmúlt harmincöt évben számos statisztikai elemzés és tanulmány jelent meg. A teljesség igénye nélkül megemlítenők például a kulturális (Heit – Vidra Szabó 1992; Kuti 1999; Harsányi – Kovács 2002; Márkus 2012; Márkus 2019; Kiss 2020; Laki et al. 2023), az oktatási (Sebestény 1997; Kuti 1998; Arapovics 2007; Sebestény – Bartal 2024), a sport és szabadidős (Bukta 2015; Orbán et al. 2018), a szociális és egészségügyi (Bocz 1997; 2001; 2004; Nárai 2005), és a környezetvédelmi és településfejlesztési (Mészáros 2000; 2001) célú civil-nonprofit szervezetekről szóló írások.

A fenti, nem szisztematikus gyűjtésen alapuló szakirodalmi felsorolás is jelzésértékűen mutatja, hogy mely civil-nonprofit tevékenységi területek tematizálódtak igazán a hazai szakirodalmi elemzésekben. Az is élesen kiviláglik azonban, hogy a magyar civil-nonprofit szektor – számarányát tekintve „jelentéktelennek” tűnő, de annál sokkal több „különlegességet” rejtő – tevékenységcsoportjáról, a politikai célú civil-nonprofit szervezetek statisztikai jellemzőiről eddig még nem jelent meg részletes elemzés.

Joggal vetődik fel, hogy mi végre volt ez az „érdektelenség”, holott a politológiai tanulmányok egy része (például Csegény – Kákai 2000; Kákai 2003; 2004) már a kétezres években vizsgálatuk tárgyává tették a civil-nonprofit szervezetek helyi politikában (önkormányzatokban) való részvételét, különös tekintettel a „választási” civil szervezetekre vonatkozólag (Brachinger 2005; Kákai 2025).³ A politológiai tanulmányok másik része általában a civil társadalmi részvételre (Szabó 2007; 2019; 2022) vagy a szűkebben vett társadalmi részvétel mozgalmi formáira koncentrált (Arató – Mikecz 2015; Mikecz 2023) és kevésbé a politikai pártok és a politikai célú civil-nonprofit szervezetek közelében megjelenő formális (lásd Zimmer et al. 2016) és informális (aktivista típusú) önkéntességre (Mati et al. 2016; Smith – Stebbins 2016). Hiánypótló tanulmányunk elsődleges célja tehát, hogy a hazai civil-nonprofit szektor szabályozás- és fejlődéstörténetébe beágyazva – az 1995 és 2024 közötti időszakra kiterjedő, longitudinális elemzéssel – feltárjuk a politikai célú civil-nonprofit szervezetek és önkénteseik formális statisztikai jellemzőit. További célunk, hogy a vonatkozó nemzetközi (Zimmer et al. 2016; Mati et al. 2016. Evers – van Essen 2019) és a hazai (Arató – Mikecz 2015; Brachinger 2022; Mikecz 2023; Kákai 2025) szakirodalomra reflektálva tárgyaljuk a formális politikai önkéntesség sajátosságait a vonatkozó statisztikai adatok alapján.

Szerkezetileg, a tanulmány első részében áttekintjük a hazai civil-nonprofit szektort és szervezeteit érintő jogszabályozásokat, különös tekintettel azokra, amelyek a politikai célú civil-nonprofit szervezetekre vonatkoztak. A megszokottól eltérően nem a kronologikus logikát követjük, hanem tematikusan emeljük ki a legfontosabb törvényeket. Ezt követően a tanulmány második részében térünk rá a politikai célú civil-nonprofit szervezetek formális statisztikai mutatók – szervezetszám, szervezeti forma, településtípus, bevételi források és típusok – szerinti elemzésre. Mindezek lehetőséget adnak arra, hogy a civil-nonprofit szektor

³ A „választási” civil-nonprofit szervezetek csak egy kisebb része vállalja fel politikai célú tevékenységét, számos szervezet kulturális, települési, környezetvédelmi célokkal válik a helyi politika szereplőjévé.

változásaival összefüggésben rámutassunk a politikai civil-nonprofit szervezetek sajátosságaira. A harmadik részben a politikai civil-nonprofit szervezetekhez kötődő önkéntességgel foglalkozunk az önkéntesek számának, önkéntességük rendszerességének, valamint az általuk ledolgozott munkaórák számának változása alapján.

A CIVIL-NONPROFIT SEKTORRA, VALAMINT A POLITIKAI CIVIL-NONPROFIT SZERVEZETEKRE VONATKOZÓ ÉS MŰKÖDÉSÜKET BEFOLYÁSOLÓ FŐBB TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSOK

A civil-nonprofit szektorra vonatkozó főbb törvényi szabályozásokat három téma köré csoportosítva tárgyaljuk, úgymint: az értelmező-fogalmi, a szervezeti formákat érintő – ezen belül is a politikai célú civil-nonprofit szervezetekre vonatkozó –, valamint a nonprofit szektorban strukturális változásokat előidéző törvényi szabályozásokat.

Az értelmező-fogalmi kérdésekkel foglalkozó törvények, avagy a társadalmi szervezetektől a civil és nonprofit, valamint a közvetlen politikai tevékenységet folytató civil szervezetekig

A társadalmi szervezetek. Az utolsó pártállami parlament 37 évvel ezelőtt – mintegy a rendszerváltozás nyitányaként – fogadta el az 1989. évi törvényt az egyesülési jogról. A törvény kiemelkedő fontossága akkor abban állt, hogy az egyesülési jogot alapvető szabadságjognak ismerte el, ami szerint minden állampolgárnak joga van ahhoz, hogy másokkal szervezeteket, illetőleg közösségeket hozzon létre vagy azok tevékenységében részt vegyen (Bartal 2005). E szervezeteket és közösségeket a törvény társadalmi szervezetekként határozta meg, kimondva, hogy az alapítók magánszemélyek és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek lehetnek; elsődleges gazdasági tevékenységre nem hozhatók létre; önálló ügyintéző és képviseleti szervvel (a működésükhöz szükséges vagyonnal és önálló költségvetéssel) kell rendelkezniük. A jogi személynek társadalmi szervezetek alapításához további törvényi feltételeknek kellett megfelelnie: rendelkezzen önkéntesen létrehozott, öngazgató, alapszabályban meghatározott célokkal és nyilvántartott tagsággal, mely tagság tevékenységét céljai elérésére szervezze. Az egyesülési jog alá tartozó, és a társadalmi szervezet kategóriájába sorolt minden nem állami szervezetet taxatív felsorolás alapján definiálta a törvény: az egyesületeket, a szakszervezeteket, a pártokat és az egyházakat.

A jogban és a közigazgatásban használatossá vált „társadalmi szervezet” tehát egyfajta jogi gyűjtőfogalom volt, és a pártok, az egyházak az egyesületekkel és a szakszervezetekkel „egyenrangú” szereplőként voltak értelmezve. Noha mind a tudományos, mind a szakmai nyelvben, de a közbeszédben is a civil szervezetek-kifejezés terjedt el, egészen 2011-ig kellett várni e fogalom jogi szaknyelvbe történő beemelésére.

A civil szervezetek. A 2011. évi CLXXV. törvény „Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról” szóló, úgynevezett „Civil törvény”⁴ a civil szervezetek⁵ meghatározásánál az alapvető kritériumok – magán, azaz nem állami, nem profit célokért létrejött, önszerveződő, öngazgató és önkéntes/öntevékeny – mellett a jótékonyág és a közhasznúság feltételeit is nevesítette.⁶ Némi értelmező megfogalmazás mellett a törvény 2. paragrafusának 6. pontja a civil szervezetek között az egyesületeket, a (magán)alapítványokat és az új formaként bevezetett, jogi személyiséggel nem rendelkező civil társaságokat⁷ sorolta fel. A civil szervezetek különös formáinak⁸ nevezte a pártokat, az egyházi egyesületeket, a szakszervezeteket és a kölcsönös biztosító egyesületeket.

Nonprofit szervezetek. A nonprofit kifejezés a jogi szabályozásba a 2006. évi V. törvény – „A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról” – által (9. paragrafus F szakasz) került be, miszerint bármely társasági forma létrehozható nonprofit gazdasági társaságként. Meg kell jegyezni, hogy a nonprofit gazdasági társaságok működését alapvetően a Cégtörvény szabályozza, de már a 2011. évi Civil Törvény rendelkezik a közhasznú jogállás megállapításáról a szervezet létrejötte után is.⁹

⁴ Lásd: Jogkódex. <https://jogkodex.hu/doc/7921947>

⁵ Lásd: 2. paragrafus 6. pont. Meg kell jegyezni, hogy a törvény tervezetében még szerepelt a társadalmi szervezet-kifejezés is, de ez a T/4866. számú törvényjavaslat alapján kivezetésre került. <https://www.parlament.hu/irom39/04866/04866.pdf>

⁶ A tanulmánynak nem témája a törvény részletes elemzése, de mindenképpen meg kell említeni, hogy a civil-nonprofit szektor jelentősebb szervezeteinek képviselői nagyon ellentmondásosnak ítélték meg, és úgy jellemezték, mint ami „egyik kezével ad, másikkal elvesz” (Móra 2010; Bíró 2010; 2011). A törvényben rejlő kockázatokról lásd még Sütő Lili (2013), illetve Kaprinay Zsófia (2016) elemzéseit.

⁷ A civil társaság a jogi személyiséggel nem rendelkező, nem gazdasági célok elérésére, de a közösségi tevékenységek összehangolására (már két fővel is alapítható) működési forma. A civil társaságok sajátos gazdálkodási helyzetét jellemzi, hogy például nem gazdálkodhatnak, nem gyűjthetnek adományt. A nonprofit statisztika a civil társaságokat nem tartja nyilván.

⁸ Lásd: 4. paragrafus 1 pont.

⁹ Lásd: Suller Krisztina (2016) dolgozatát.

A közvetlen politikai tevékenységet folytató civil szervezetek. A civil szervezetek tevékenységének jogszabályi értelmezéséhez lazán kapcsolódik a politikai tevékenység fogalma. Ugyanakkor a 2011. évi Civil Törvény tételesen definiálja a közvetlen politikai tevékenységet folytató civil szervezetek jellemzőit, miszerint: „párt érdekében végzett politikai tevékenység, az országgyűlési képviselői választáson történő jelöltállítás, a megyei, fővárosi önkormányzat képviselő-testületébe történő jelöltállítás, az Európai Parlament tagjának történő jelölés, a megyei jogú város képviselő-testületébe történő jelöltállítás, valamint a polgármester jelölése”¹⁰. Mindebből közvetlenül nem következik a politikai tevékenység tilalma, de a 34. paragrafus (1) bekezdés d) pontja kimondja, hogy közhasznúnak az a szervezet minősíthető, amely közvetlen politikai tevékenységet nem folytat, szervezete pártoktól független, és azoknak anyagi támogatást nem nyújt. A közvetlen politikai tevékenységet folytató civil szervezetek 1%-os támogatást sem gyűjthetnek. E kemény jogszabályi feltételek is magyarázhatják, hogy miért olyan kevés civil-nonprofit szervezet fogalmazza meg céljai között az aktív politikai tevékenységet.

Szervezeti formákat érintő törvények – avagy az alapítványi szektor állami „gyarmatosítása”?

Magánalapítványok. Ugyancsak a pártállami időkben került vissza a (magán)alapítvány jogintézménye az 1987. évi 11. számú kormányrendelet, majd a Polgári Törvénykönyv 1990. évi módosítása alapján. Az alapítvány lényege az akkori törvény szerint az volt, hogy azt csak tartós és közérdekű célra lehet létrehozni határozott vagy határozatlan időre, zárt vagy nyílt formában.¹¹

Közalapítványok. Az alapítványi szektor első állami „gyarmatosítása” az 1993. évi XCII. törvénnyel kezdődött el, amikor is a Polgári Törvénykönyvbe három új jogi forma került be, amelyek közül egyik a közalapítvány volt. Közalapítványt a kormány, a parlament és az önkormányzatok hozhattak létre valamely közfeladat ellátásának folyamatos biztosítása céljából. A közalapítványokat a 2006. évi LXV. törvény szabályozta újra, miszerint új közalapítványokat már csak a kormány hozhatott létre (és ezek az egyes

¹⁰ Lásd: Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2011-175-00-00.13>

¹¹ A Polgári Törvénykönyv nem nevesíti, de a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény szerint a tartós célra létrehozandó alapítvány lehet családi alapítvány is.

kormányhatározatokban jelentek meg), de önkormányzatok már nem, míg a 2006-ig alapított közalapítványok tovább működhetnek.¹²

Pártalapítványok. A pártalapítványokról szóló 2003. évi XLVII. törvény azzal a céllal született, hogy szabályozza a pártok működését támogató, tudományos, oktatási, ismeretterjesztő és kutatási tevékenységet végző alapítványok létrejöttét és működését. E törvény jelenleg is hatályos, és ezen alapítványok működését az Állami Számvevőszék ellenőrzi.¹³ Gyűjtésünk szerint 2025-ben tíz pártalapítvány működött (1. táblázat).

Vagyonkezelő alapítványok. A vagyonkezelő alapítványoknak két altípusa különböztethető meg. A vagyonkezelő alapítványokról szóló 2019. évi XIII. törvény rendelkezik *a nem közcélú, hanem magánérdeket szolgáló alapítványokról*. A törvény 4. paragrafusában megjelenik ugyanakkor az a kitétel, hogy vagyonkezelő alapítvány alapítható közérdekű célra is: „közérdekű célnak minősül a nevelési-oktatási, felsőoktatási, kutatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, kulturális vagy sporttevékenységek finanszírozása, illetve támogatása vagy ilyen tevékenységet ellátó intézmények fenntartása és működtetése”¹⁴. A vagyonkezelő alapítványokra a Polgári Törvénykönyv szabályai alkalmazandók, ha a róluk szóló külön törvény másként nem rendelkezik.

A vagyonkezelő alapítványok másik altípusa *a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványok (KEKVA)*, amelyeket a 2021. évi IX. törvény szabályoz. Ebbe „a kategóriába azonban csak a törvény által ilyennek elismert alapítványok tartozhatnak, így a továbbiakban ez utóbbi forma nagyban eltér [...] a magánautonómia kiszélesítését szolgáló alapítványi típusoktól”.¹⁵ Ilyen, közfeladatot ellátó, közérdekű vagyonkezelő alapítványi formában működnek egyes felsőoktatási intézmények (például a Semmelweis-, továbbá a debreceni-, a

¹² Lásd például a budapesti illetőségű közalapítványok listáját, de ilyen „hagyományos” közalapítványi formában működik a Tempus Közalapítvány, a Hajléktalanokért Közalapítvány vagy a Hungária Közalapítvány is. <https://einfoszab.budapest.hu/organization?key=kozalapitvanyok&type=3>

¹³ Az Állami Számvevőszék honlapján 2019. december 17.-i keltezéssel az alábbi közlemény olvasható: „Az ÁSZ törvényi előírás alapján két évente ellenőrzi a közpénzben részesült pártok, pártalapítványok gazdálkodását. Az ÁSZ minden pártot azonos törvényi előírások és eljárási szabályok szerint ellenőrzi. 2020 első félévében az ÁSZ a törvényi előírásnak megfelelő ütemezés alapján hét párt (*Demokratikus Koalíció, Jobbik Magyarországért Mozgalom, Lehet Más a Politika, Magyar Liberális Párt, Magyar Szocialista Párt, Párbeszéd Magyarországért Párt*, valamint a felszámolás alatt lévő *Együtt – a Korszakváltók Pártja*) és pártalapítványai 2017-2018-ra vonatkozó ellenőrzését folytatja, valamint négy párt (*Fidesz – Magyar Polgári Szövetség, Kereszténydemokrata Néppárt, Momentum Mozgalom és Magyar Kétfarkú Kutya Párt*) és pártalapítványai 2018-2019-re vonatkozó ellenőrzését kezdi meg.” <https://www.asz.hu/minden-partot-ellenoriz-az-asz>

¹⁴ Lásd: Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1900013.tv>

¹⁵ Lásd Tarczay Áron (2025) írását.

miskolci- a pécsi- vagy a szegedi egyetem). A törvény következményeként átalakult a közfeladatok ellátási formája, és megváltozott az irányítási rendszer a felsőoktatás egyes intézményeiben.

A civil-nonprofit szektor strukturális változásait indukáló törvények

A duális szerkezetű civil szektor 1993-2006. Ideáltipikus esetben a civil szektort magánalapítványok és egyesületek – a klasszikus civil szervezetek – alkotják. A magyar civil szektor az 1993. évi XCII. törvénnyel duális szerkezetűvé vált. Ekkor ugyanis – ahogy már fentebb utaltunk rá – a Polgári Törvénykönyvbe három olyan új jogi forma – közalapítványok, közhasznú társaságok és köztestületek – került be, melyek alapítói a kormányzat, illetve szervezetei, vagy az önkormányzatok voltak. A törvényhozói álláspont egyrészt az volt, hogy az új szervezeti csoportok közvetítő szerepet töltenek be a civil társadalom, az állam és a magánszektor között, másrészt úgy vélték, hogy létrehozásuk nemcsak a civil társadalom nagyobb fokú bevonásához járul hozzá, hanem – a szűkülő közforrások ellenére – kedvezőbb feltételeket teremt a közfeladatok magasabb szakmai színvonalon történő és hatékonyabb ellátásához. Ugyanakkor Sárközy Tamás a „Kormányzás, civil társadalom, jog” című könyvében (Sárközy 2004:5) úgy vélte, hogy „az állami szervezet és azon belül a kormányzati irányítás hatékonysága alacsony a háttérszervezetek túlbujánzása és a félig állami, álcivil szervezetek (közalapítványok, köztestületek, közhasznú társaságok) létrehozására irányuló állandó szándék miatt.”

Az új jogi-szervezeti formák megjelenése közel sem indított el olyan alapítási boomot, mint amilyen a kilencvenes évek elején az alapítványi és egyesületi alszektorokban volt tapasztalható. Azonban létezésük végéig (2009-ig) megfigyelhető volt e szervezetek „pozitív diszkriminációja”, főként az adószabályozások tekintetében. Az 1990-es évek végétől egy erős bevételkoncentráció alakult ki, miszerint az állami támogatások több mint kétötödét a szektor alig 5 százalékát kitevő állami/önkormányzati alapítású szervezetek birtokolták. Mindez azt eredményezte, hogy a magyar civil szektor organikus fejlődéséből is eredő szegmentálódását az állam-közeli civil szervezetek megjelenése új dimenziók mentén „szabdalta” fel (Bartal 2005:269).

Mind a pártalapítványok létrehozását megalapozó 2003. évi XLVII. törvény – forrásai eredetét tekintve –, mind pedig 2021. évi IX. törvény a közfeladatokat ellátó közérdekű vagyonkezelő

szervezetek létrejöttét – alapítói és forrásaik vonatkozásában – az állam-közeli civil szervezetek súlyát erősítette.

A háromosztatú civil-nonprofit szektor 2006-2024. Fentebb már írtuk, hogy a 2006. évi LXV. törvény újra szabályozta a közalapítványok létrejöttét, és illyentájt született meg a 2006. évi V. cégtörvény is, ami a nonprofit gazdasági társaságok létrejöttét és működését határozta meg. Eszerint a társaság nyereségét nem oszthatják szét a tulajdonosok között, hanem közcélú tevékenységekre kell fordítaniuk (jellemzően adókedvezményekkel élve), és alapításuk/működésük a cégjogi szabályok szerint történik. Ezzel a magyar nonprofit szektor háromosztatúvá vált: a klasszikus civil szervezetek, az állam-közeli és a piac-közeli szervezetek együtteséről van szó, és inentől fogva beszélhetünk civil-nonprofit szektorról. A nonprofit gazdasági társaságok alapítói – állami-, magán- és civil szervezeti szereplők – heterogenitása ellenére, céljuk szerint sorolhatók be a piac/gazdaság-közeli nonprofit szervezetek közé (lásd Zauner 2002). Ebből kifolyólag a 2019. évi magáncélú vagyonkezelői alapítványok is eredendő céljaik tekintetében sorolhatók a piac/gazdaság-közeli nonprofit szervezetek közé.

A 2006-ban megjelent új piac/gazdaság-közeli szervezeti formák körében hasonló, de sokkal erősebb bevételkoncentráció zajlott le az elmúlt 20 évben, mint amit az 1990-es évek végén láthattunk a közalapítványok, a közhasznú társaságok esetében. Ennek hátterében alapvetően az is állhat, hogy olyan nagy, jórészt állami alapítású szervezetek¹⁶ is „használják” e jogi forma nyújtotta előnyöket, amelyek nagyságuk, jelentőségük, tevékenységük alapján állami és piaci bevételekre alapozzák működésüket. Míg a közalapítványok és a közfeladatokat ellátó közérdekű vagyon kezelő szervezetek elnevezésében is tükröződik az állam-közelség, addig a közhasznú gazdasági társaságok esetében ez közvetetten fedezhető fel.

Mindez is magyarázhatja, hogy a statisztikai adatok szerint a szektor átlagosan mintegy 5,3 százalékát kitevő nonprofit gazdasági társaságok (2019-től a magáncélú vagyonkezelői alapítványokat is beleértve) már az összes bevétel átlagosan 54 százalékát birtokolták az elmúlt másfél évtizedben.

¹⁶ Nonprofit gazdasági társasági formában működik például a Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft.; a Müpa Budapest Nonprofit Kft.; az IFKA Iparfejlesztési Közhasznú Nonprofit Kft., amely 2024 óta Magyar Gazdaságfejlesztési Ügynökség név alatt működik; a 2024-ben jogutód nélkül megszűnt Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség (KIFÜ); a FŐKEFE Rehabilitációs Foglalkoztató Ipari Nonprofit Kft., és a 2019-ben alapított Nemzeti Tehetség Központ Nonprofit Kft. is.

1. táblázat. A hivatkozott jogszabályok jegyzéke

Jogszabály	Szabályozás
1987. évi 11. rendelet	Az alapítvány jogintézménye visszakerül a Polgári Törvénykönyvbe.
1989. évi II. törvény	Törvény garantálja az egyesülési szabadságot.
1993. évi XCII. törvény	Három új jogforma kerül be a Polgári Törvénykönyvbe: a közalapítvány, a köztesület és a közhasznú társaság.
2003. évi XLVII. törvény	A pártok a politikai kultúra fejlesztése érdekében tudományos-, ismeretterjesztő-, kutatási- és oktatási tevékenységük elősegítésére a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvényben meghatározott költségvetési támogatásra jogosult alapítványt hozhatnak létre.
2006. évi IV. törvény	A gazdasági társaságokról szóló törvény értelmében 2007. július 1-től már nem lehetett újabb közhasznú társaságot alapítani, míg a meglévők 2009-ig folytathatták.
2011. évi CLXXV. törvény	Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a szervezetek működéséről és támogatásáról, emellett a Ptk. szabályai (különösen az alapítványokra vonatkozók), valamint adózási és beszámolási szabályok (például a NAV-információk) vonatkoznak rájuk, kiemelve a kettős könyvvitel vezetését a közhasznú szervezeteknek.
2013. évi V. törvény	A polgári törvénykönyv módosítása, a harmadik könyv első része foglalkozik a jogi személy kérdésével.
2019. évi XIII. törvény	Ez a törvény a vagyonkezelő alapítványok azon altípusáról rendelkezik, amelyek nem közcélú, hanem magánérdeket szolgáló alapítványok, bár alapíthatók közérdeklő célra is.
2021. évi IX. törvény	Ez a törvény rendelkezik a vagyonkezelő alapítványok másik altípusáról a közfeladatot ellátó közérdeklő vagyonkezelő alapítványokról.

Forrás: Saját készítésű táblázat.

A POLITIKAI CÉLÚ CIVIL-NONPROFIT SZERVEZETEK JELLEMZŐI A FORMÁLIS STATISZTIKAI MUTATÓK ALAPJÁN

Mielőtt rátérnénk a részletes elemzésre, nem érdektelen felidézni azokat a definíciós kritériumokat, amelyek mentén lehetővé válik a politikai célú civil-nonprofit szervezetek vizsgálata a hazai nonprofit statisztikai adatgyűjtések alapján.

A Lester Salamon és Helmut Anheier által megalkotott strukturális-operacionális definíció (Salamon-Anheier 1995:36-39) alapvetően öt pontban határozta meg a nonprofit szektorhoz való tartozás, a nonprofit szervezet kritériumait. Ebből az első három szempontot az úgynevezett erős feltételek közé szokták sorolni: magán, nem állami, vagyis független a

mindenkori kormányzattól; nem profitcélok által vezérelt; illetve a formális szervezetekre jellemző bizonyos fokú intézményesültséggel kell rendelkeznie.¹⁷

A nonprofit szektorhoz tartozás két puhább feltételként határozta meg Salamon és Anheier (1995:36-39), hogy a nonprofit szervezetek közé sorolt entitásoknak fel kell mutatniuk egyrészt az öngazgatás, másrészt az önkéntesség minimális szintjét.

A nemzetközi összehasonlító nonprofit kutatások során (Salamon-Anheier 1992; 1994) ez az operacionális definíció további két szemponttal egészült ki, miszerint nem tekintik a nonprofit szektorhoz tartozónak:

- egyrészt a politikai pártokat, mivel ezek elsődlegesen politikai célokat követnek, és nem felelnek meg a politikai semlegesség feltételeinek – ugyanakkor a pártfogói, polgárjogi szervezeteket és a pártokhoz közeli, közhasznú tevékenységet is folytató civil-nonprofit szervezeteket a nonprofit szektorhoz tartozónak sorolták be;
- másrészt az egyházakat, ugyanis e szervezetek egy egyházi hierarchia részeként funkcionálnak, és elsődleges céljuk a hitéleti tevékenység gyakorlása – ez esetben is „megengedően” a szektorhoz tartozónak sorolták be a vallásilag elkötelezett jótékony, karitatív szervezeteket (Bartal 2005:15).

A nonprofit szervezetek nemzetközi osztályozásának (International Classification of Nonprofit Organizations, ICNPO) adaptálásával a magyar nonprofit statisztika 18 főcsoportba, 62 csoportba és 250 alcsoportba osztja a szervezeteket.¹⁸ A 18 főbb tevékenységi csoport egyike a politikai tevékenység, amely alá a nem pártjellegű, politikai célú civil-nonprofit szervezetek tartoznak.

A politikai célú civil-nonprofit szervezetek szervezetszám szerinti változása, 1995-2024

A bevezetőben már utaltunk rá, hogy szervezetszám szerint a magyar civil-nonprofit szektor legkisebb alszektorát jelentik a politikai célú civil-nonprofit szervezetek, hiszen 1995 és 2024 között átlagosan az összes nonprofit szervezet 0,7 százalékát tették ki. Longitudinális elemzésükkor arra a kérdésre is keressük a választ, hogy induktívan kimutatható-e a politikai, illetve a törvényi változások hatása a szervezetszám növekedésében vagy csökkenésében.

A politikai civil-nonprofit szervezetek több forrásból rekrutálódtak az elmúlt harmincöt évben.

¹⁷ Ez utóbbi feltételt a későbbi, nemzetközi összehasonlító vizsgálatok (Salamon – Anheier 1996; 1998; illetve Salamon et al. 1996; 1999) fellazították és kinyitották a félig formalizált szervezetek irányába.

¹⁸ https://www.ksh.hu/nszor_menu

- A rendszerváltás utáni pár év a pártalapítások „fénykora” volt, és így a civil társadalomban is aktivizálódtak egyrészt a szocializmusban tiltott szerveződések (lásd például a Politikai Foglyok Országos Szövetsége, vagy a mára már lassan tagságukat veszített 56-os szervezetek, mint például 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége, az 1956-os Pesti Srác Alapítvány vagy az 56-os Szövetség), másrészt újjáéledtek a két háború közötti történelem folytonosságaként bizonyos szervezetek (például Nemesi Rend Egyesület, Nemzetőr Vitéz és Lovagrend), harmadrészt tovább működtek a szocializmus „támogatott” szervezetei (például Magyar Antifasiszta Liga, a Magyar Dolgozók Ifjúsági Szervezete), illetve a baloldali ifjúsági szervezetek stb. Negyedrészt a parlamentbe bekerült politikai pártokhoz köthető, főként ifjúsági szervezetek (lásd Ifjúsági Kereszténydemokrata Szövetség, Fidelitas, Zöldfront Ifjúsági Mozgalom) is politikai célú civil szervezetekként működnek. A 2024-es adatelemzés szerint a politikai célú civil szervezetek közel harmada volt besorolható e szervezetek közé.¹⁹
- Először a Magyar Út Körökkel indult el az a politikai párthoz köthető, kezdetben informális, majd részben formalizált, egyesületként is működő mozgalmi szerveződés, amely majd 2002 és 2006 között a polgári körök alapításában csúcsonyúl ki. Rixer Ádám (2015:157) szerint a politikai tevékenységek tényleges gyakorlói az ilyen, mozgalmi jellegű szerveződésekkel igyekeztek tevékenységüket a politikai fogyasztók számára elfogadhatóvá tenni. Greskovits 2020-ban megjelent, a polgári körök 2002 és 2006 közötti eseményeit feldolgozó tanulmányában említett forrás szerint ebben az időszakban mintegy ezer településen közel 11 ezer polgári kör volt 163 ezer taggal, de ezeknek csak egy töredéke regisztrált – nem feltétlenül politikai – egyesületként vagy alapítványként (Greskovits 2020:252).²⁰ A 2024-es állapotok szerint a politikai célú civil szervezetek mintegy harmadát e polgári körök „utódai” tették ki. Napjainkban újra tanúi lehetünk a digitális vérátömlesztésen átesett polgári körök újjáéledésének, illetve az ellenzékként

¹⁹ Az adatelemzés a politikai célú civil-nonprofit szervezetek listája alapján készült.

²⁰ A polgári körök országos hálózatát a Demokrácia Központ szervezte, mely az akkori legnagyobb ellenzéki párt, a FIDESZ-Magyar Polgári Párt központjában működött. A Demokrácia Központ nyilvántartotta a helyi polgári köröket, és főként e-mailben biztosította a folyamatos kapcsolatot közöttük. Az így keletkezett elektronikus leveleket – mint egy alakuló politikai tömegmozgalom kulturális és szervezeti életének fontos dokumentumait – gyűjtötte össze és közölte a Blinken – OSA Archivum. Greskovits (2020) tanulmányának empirikus adatforrása is ezen alapult.

<https://archivum.org/hu/collections/archival-projects/email-archive-of-the-civil-circles-2002-2006>

fellépő oldalhoz köthető „szigetek” terjedésének. Ugyanakkor úgy látjuk, nem valószínűsíthető, hogy e „sziget-közösségek” jelentős számban megemelnék majd a politikai célú civil-nonprofit szervezetek számát, hiszen nem igazán jellemző rájuk a formális civil szervezetté alakulás. A közösségi oldalak tanulmányozása során inkább az látható, hogy már meglévő, különböző tevékenységeket folytató egyesületek „fogadják be” ezen informális szerveződéseket.

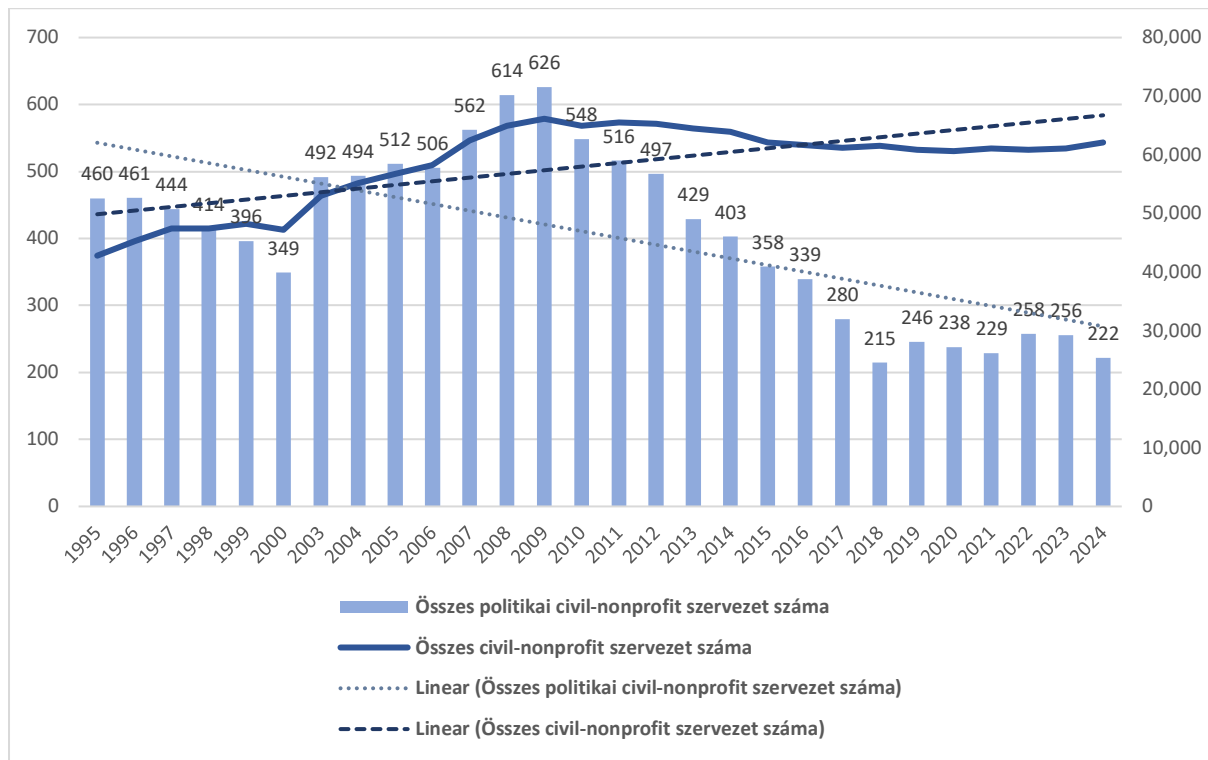
- A politikai célú civil szervezetek harmadik rekrutációs forrásaként az úgynevezett „választási” egyesületeket azonosíthatjuk, amelyek különösen az önkormányzati választásokra létrejött formációk (lásd például Baranyi Krisztinát Ferencvárosért Egyesület, Borkaival Közösen Városunkért Egyesület, Egy Jobb Halasért Egyesület, Éljen Szekszárd Egyesület stb.). A 2024-es állapotokat áttekintve azt találtuk, hogy a politikai célú nonprofit szervezetek harmadik harmadát az ilyen típusú szerveződések alkották.

Itt kell utalnunk arra, hogy a hazai politikatudományi szakirodalomban kettős megítélése van a civil szervezetek választásokon való indulásának, képviselőtestületbe való bekerülésének (Kákai 2025:2019). Míg 2010-ben közel 40 párt és 300 civil szervezet indult az önkormányzati választásokon, addig 2014-ben már csak 34 párt és 243 civil szervezet versengett (Kákai 2025:223-224). A 2024-es önkormányzati választásokon azonban ismét nőtt a pártok száma (64-re), de a civil szervezetek száma visszaesett 100 körülire. Kákai a civil szervezetek választási szerepét elemezve megállapítja, hogy az hullámzó volt. Legsikeresebben a középvárosokban és a megyei jogú városokban szerepeltek, de mára már kiszorulni látszanak a megyei közgyűlésekből (Kákai 2025:231).

Az 1. ábra adatai azt mutatják, hogy 1996-ban még 461 politikai célú civil szervezetet regisztrált a nonprofit statisztikai felvétel. Majd 1997 és 2003 között „elszenvedték” a szektorban amúgy is jellemző minőségi átalakulást, és számuk 2000-ben már csak 349 volt. Ezt követően egészen 2009-ig jól látszik egy ismételt növekedési hullám, ami valószínűsíthetően a polgári körök formalizálódásának, illetve a civil szervezetek helyi politikában való részvételének köszönhető.

2010-től a politikai célú civil nonprofit szervezetek számának látványos, mintegy 42 százalékos csökkenése figyelhető meg, majd 2018-tól ismét egy hullámzó időszak következik.

1. ábra. A politikai célú és az összes nonprofit szervezet számszerű változása 1995 és 2024 között (szervezet szám)

Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján. *Megjegyzés:* 2001-re és 2002-re vonatkozóan a mintavételes adatfelvétel miatt pontos adatok nem állnak rendelkezésre.

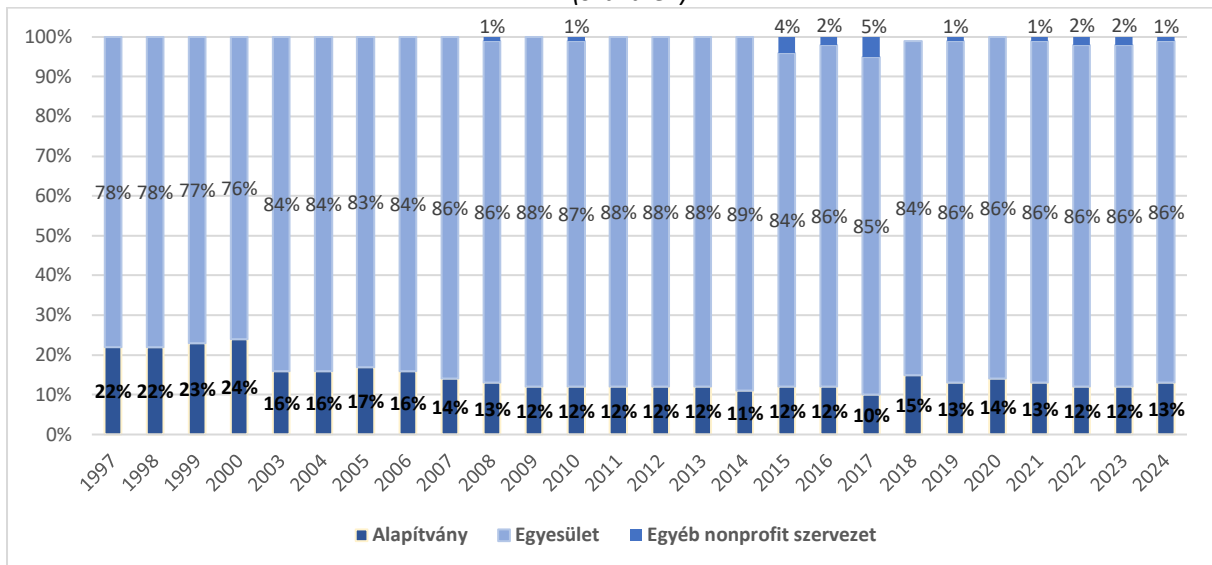
Általánosságban érdemes megjegyezni, hogy az országgyűlési és önkormányzati választásokat megelőző években (1997, 2003, 2007, 2011, 2013, 2017, 2023) megemelkedik a politikai célú civil szervezetek száma, az azt követő évben pedig csökken.

A politikai célú civil-nonprofit szervezetek szervezettípus szerinti jellemzői, 1997-2024

Szervezettípus szerint a politikai célú civil-nonprofit szervezetek dominánsan egyesületi formában működnek, amelyeknek 1997 és 2024 között 78 - 89 százalék között ingadozott az arányuk (2. ábra).

Míg 1997 és 2000 között az összes politikai célú civil-nonprofit szervezetet tekintve az alapítványok aránya 22 és 24 százalék között mozgott, addig 2003 és 2006 között, a pártalapítványokra vonatkozó törvény hatására, arányuk beállt 16-17 százalékra. Majd 2007-től 2024-ig 10-14 százalék között ingadozik, amiben csak 2018 jelent kiugrást, amikor is két pártalapítvánnyal gazdagodott a politikai célú civil szervezetek alapítványi szegmense.

2. ábra. A politikai célú nonprofit szervezetek megoszlása szervezettípus szerint 1997 és 2024 között (százalék)

Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

Bischof Péter – a német minta alapján – az alapítványok három típusát különbözteti meg a pártokhoz való kötődés szerint. Az egyik ilyen a „pártalapítvány” (*Parteistiftung*), amely egyértelműen az adott szervezetnek valamely párthoz való szoros ideológiai és személyi kötődését fejezi ki (Bischof 2021:92).

A 2003. évi XLVII. törvény e pártok működését szabályozza. Gyűjtésünk alapján ma Magyarországon tíz pártalapítványt lehet azonosítani. A 2. táblázatban ezeket mutatjuk be párthoz tartozás, alapítási év és fő céljaik szerint. Ahogy látható, a nagyobb pártok 2008-ig létrehozták pártalapítványaikat. 2010 és 2014 között jöttek létre az „új” politikai formációk, a Lehet Más a Politika, a Jobbik Magyarországért Mozgalom (a pártszakadás után 2015-ben a Gyarapodó Magyarországért Alapítvány megszűnt, és a Jobbik Magyarországért Alapítvány lett a hivatalos pártalapítvány), a Demokratikus Koalíció és a Párbeszéd Mozgalom pártalapítványai.

Parlamenten kívüli pártként 2018-ban a Magyar Kétfarkú Kutypárt is megalapította a maga alapítványát, majd a Momentum és a Mi Hazánk Mozgalom parlamenti párttá válva 2021-ben hozott létre pártalapítványokat.

2. táblázat. A parlamenti pártok és a Kétfarkú Kutypárt pártalapítványai 2025²¹

Pártalapítvány neve	Párt	Alapítási év	Fő célja
Szövetség a Polgári Magyarorszáért Alapítvány	Fidesz – Magyar Polgári Szövetség	2003	Értékalapú közélet, közösségfejlesztés, fiatalok bevonása, szakmai tevékenység, nemzetközi szellemiség.
Barankovics Alapítvány	Keresztény Demokrata Néppárt	2006	Magyarország demokratikus kultúrájának elmélyítése, a kereszténydemokrata társadalomszervező elvek, sokszínű demokratikus hagyományok legitim irányzatának elismertetése.
Táncsics Mihály Alapítvány	Magyar Szocialista Párt	2008 (?)	A szociáldemokrata eszmék, irányzatok, eredmények kutatása. Politológiai kutatások támogatása az MSZP számára. Tanulmányok, előadások, konferenciák szervezése a szociáldemokrata gondolkodás fejlesztésére.
Ökopolisz Alapítvány	Lehet Más a Politika	2010	Oktatás és tájékoztatás, közéleti párbeszéd, helyi kezdeményezések támogatása, készségfejlesztés.
Gyarapodó Magyarorszáért Alapítvány	Jobbik Magyarorszáért Mozgalom	2011	
Jobbik Magyarorszáért Alapítvány		2015	Magyar hagyományok megőrzése, a politikai kultúra fejlesztése, több pólusú és kiegyensúlyozott tájékoztatás, oktatási tevékenység.
Új Köztársaságért Alapítvány	Demokratikus Koalíció	2014	Politikai kultúra fejlesztése, politikai képzés, kutatás és ismeretterjesztés, demokratikus részvétel, értékrend őrzése.
Megújuló Magyarorszáért Alapítvány	Párbeszéd Magyarorszáért	2014	A zöld-baloldali értékvilág népszerűsítése; közösségépítés, tudatos állampolgáriság kialakítása; fiatalok bevonása; oktatás, kutatás; igazságos, szabad és zöld jövőkép.
Savköpő Menyét Alapítvány	Kétfarkú Kutya Párt	2018	A politikai kultúra nemzetközi gyakorlatainak azonosítása, rendezvények szervezése; állampolgári aktivitás módszereinek támogatása, a párt működését támogató kutatások támogatása; együttműködés hazai és nemzetközi civil- és más szervezetekkel.
Mi Hazánk Alapítvány	Mi Hazánk Mozgalom	2021	A párt tudományos, ismeretterjesztő, kutatási és oktatási tevékenységének elősegítése és az állampolgári tájékoztatás kiszélesítése, a hazafias politikai kultúra fejlesztése a magyar nemzeti értékek védelme érdekében.
Indítsuk be Magyarországot Alapítvány	Momentum Mozgalom	2021	Innovatív, együttműködő 21. századi demokrácia építése.

²¹ A táblázat saját adatgyűjtés a pártalapítványok honlapján közölt információk alapján. Kiegészítésként meg kell jegyezni, hogy 2025-ben felszámolás, megszűnés alatt lévő szervezet az Együtt – a Korszakváltók Pártjának alapítványa, amely 2018 és 2023 között működött, illetve a Magyar Liberális Párt pártalapítványa, a Liberális Magyarorszáért Alapítvány.

Fentebb már említettük, hogy a törvény értelmében a pártok a politikai kultúra fejlesztése érdekében tudományos, ismeretterjesztő, kutatási és oktatási tevékenységük elősegítésére alapítványt hozhatnak létre. Horváth Gábor és Soós Attila (2015) a pártok gazdálkodását vizsgálva megállapítják, hogy a transzparenciát gyengítő jogi szabályozás jellemző a pártok gazdálkodásra. Kimutatták, hogy míg 2004-ben még csak 1,02 milliárd forintot, addig 2009-től már 1,26 milliárd forintot osztottak szét a költségvetésből a pártalapítványok támogatására és innentől fogva ez állandósult 2015-ig (Horváth – Soós 2015:265). A pártalapítványok támogatása a 2022-es választások után változott, mivel a támogatási keretet 3,2 milliárd forintra emelték fel.

Német minta alapján, „pártközeli alapítványnak” (*parteinahe Stiftung*) nevezik a működésében függetlenebb, önállóbb, nagyobb mozgástérrel rendelkező szervezetet, amely esetében a párt és az alapítvány között inkább informális befolyás áll fenn (Bischof 2021:93). Ilyen pártközeli alapítványnak tekinthető például a Civil Összefogás Közhasznú Alapítvány vagy a Demokrácia és Politikai Kultúra Alapítvány.

A harmadik típus az úgynevezett „politikai alapítvány” (*politische Stiftung*) az előző két megnevezéstől eltérően már sokkal inkább a politikai szférában betöltött szerepre utal. Esetében direkten megjelenik az ideológiai és értékbeli elkötelezettség. Tevékenységét elsősorban politikai jellege szerint kell értelmezni, és csak másodlagosan az adott anyapárthoz történő kapcsolata alapján (Bischof 2021:93). Példának hozható erre a típusra az Északi Szegfű Alapítvány, vagy éppen a Fiatalok „Servata Servare” Batthyány Köre Alapítvány.

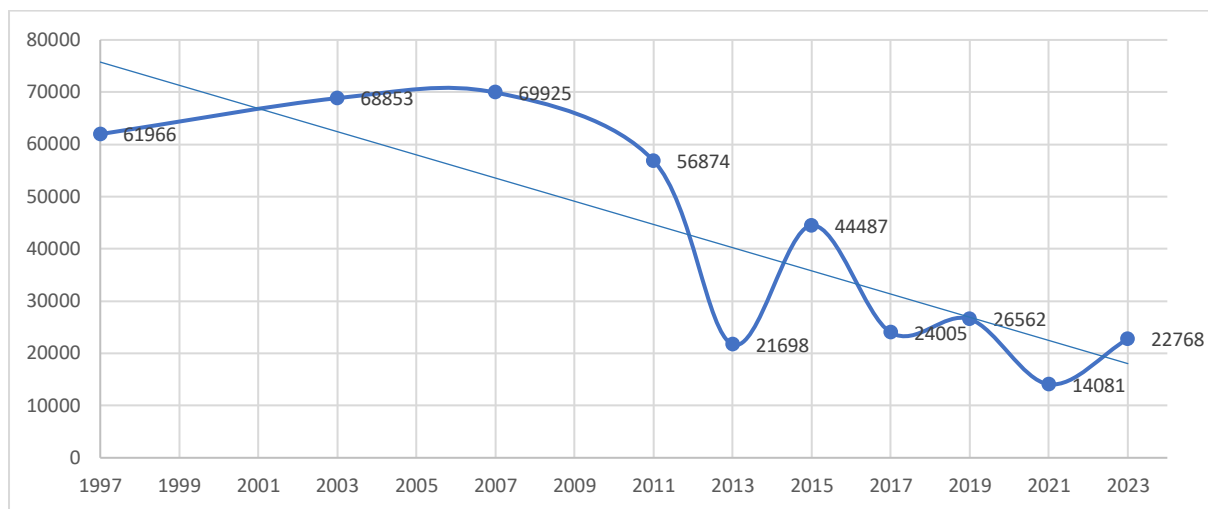
Ahogy a 3. ábrán látható, az egyéb szervezeti formák, összefoglaló név alatt szereplő nonprofit gazdasági társaságok alig érik el az összes politikai célú nonprofit szervezeten belül az 1-2 százalékos arányt. Azaz nem igazán jellemző, hogy a politikai célú nonprofit szervezetek gazdaságközeli szervezeti formában működjenek, inkább úgynevezett „háttérintézményeket” találunk a nonprofit gazdasági társaságok között

A fejezet elején említettük, hogy a politikai célú nonprofit szervezetek jellemző szervezeti formája a tagsági viszonyon alapuló egyesületi forma. Amennyiben a szervezetek tagságának alakulását nézzük,²² a 2007. évi tetőzés után erőteljes csökkenés, majd egy alacsonyabb

²² Megjegyzés: a taglétszám „puha” adatként kezelendő a nonprofit statisztikában, mivel a szervezetek önbevallásán alapul.

bázison egy nagyon hektikusan változó taglétszám-alakulás figyelhető meg 2013 és 2023 között (3. ábra). Ebben minden bizonnyal szerepet játszik a Robert Putnam (2000) és más szerzők által jelzett, tagsági jellegű civil szervezetekben való részvétel csökkenése, illetve az „apolitikussá” váló polgári attitűd, valamint a politikai intézményekbe vetett bizalom csökkenése (Hajdu 2012). Ez, úgy tűnik, a 2010-es évekre „terült szét” a magyar nonprofit szektorban is. Másrészt a Lesley Hustinx és Frans Lammartyn (2003) által jelzett tendencia is vélelmezhető, miszerint csökken a civil szerveződések melletti elköteleződés, illetve az emberek politikai szerveződéseknek is egyre inkább informális (mozgalmi, akcionalista) kereteket választanak.

3. ábra. A politikai célú egyesületek taglétszámának alakulása 1997 és 2023 között (fő)

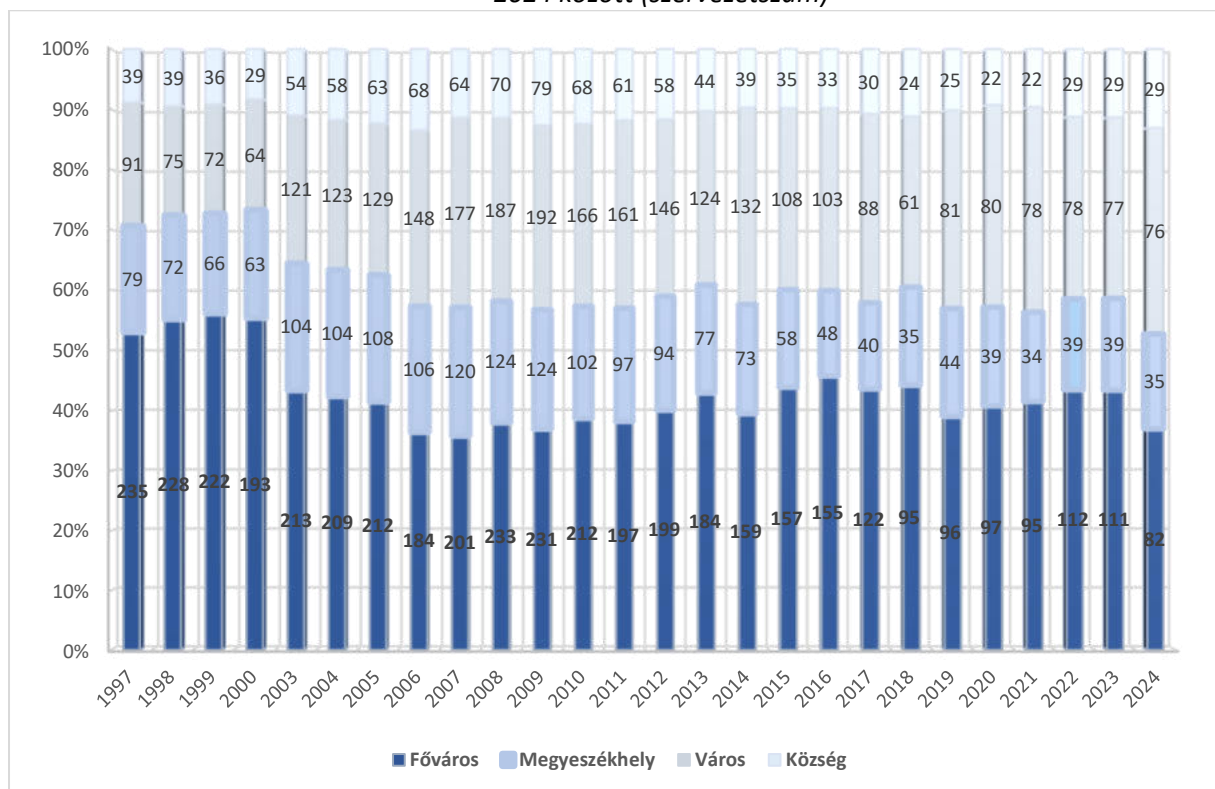
Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

A 2013 utáni változások utalhatnak arra is, hogy egy-egy politikai történés, vagy választási eredmény csökkentheti vagy növelheti a politikai célú egyesületben tagságot vállalók számát. Ugyanakkor az a tendencia egyértelműen látszik, hogy az egyre kevesebb politikai célú egyesületnek egyre kevesebb tagja van: míg 1997-ben az egy egyesületre eső átlagos taglétszám 178 fő volt, addig 2023-ban már csak 101 fő, ami 44 százalékos visszaesést jelent. Arató Krisztina és Mikecz Dániel (2015: 313) idézi Hajdu Gábor (2012) tanulmányát, amely jól láthatóan mutatja be 1991 és 2008 között a politikai (pártok, szakszervezetek) és civil szervezeti (vallási, egyházi, civil) tagság számottevő csökkenését a magyar népesség körében.

A politikai célú civil-nonprofit szervezetek számának településtípus szerinti alakulása, 1997-2024

Érdekes megnézni, hogy miként alakult a politikai célú civil nonprofit szervezetek száma 1997 és 2024 között településtípusonként. Amint a 4. ábra mutatja, a politikai célú nonprofit szervezetek elsősorban a fővárosban működnek és másodsorban a városokban. Ennél kisebb számban található megyeszékhelyen, legkisebb számban pedig a községekben.

4. ábra. A politikai célú nonprofit szervezetek számának alakulása településtípus szerint 1997 és 2024 között (szervezetszám)

Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

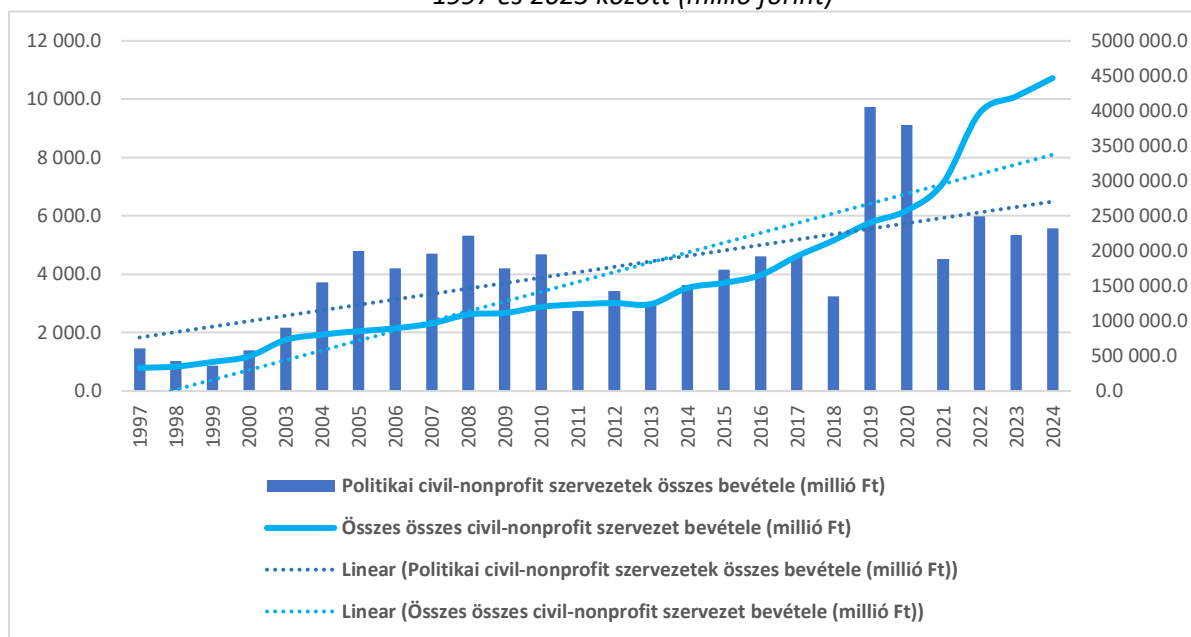
A kilencvenes években zajló alapítási láz leginkább a fővárosi szervezetek számában mutatkozott meg. Majd 2003 és 2009 között – vélhetően a polgári körök egy részének formalizálódásával, illetve a „választási” civil szervezetek megjelenésével – a városi, politikai célú nonprofit szervezetek megközelítették a fővárosi szervezeteket, sőt változásaik is mintha párhuzamosan követnék egymást. Ez utóbbi növekedés megfigyelhető a megyeszékhelyi és községi politikai célú nonprofit szervezetek számának alakulásban is, de jóval kisebb mértékben. Ugyanakkor csökkenésük lassabb és kevésbé hektikus, mint a fővárosi és a városi szervezeteké.

Az adatok arról is tanúskodnak, hogy míg a fővárosi, politikai célú nonprofit szervezetek aránya 1997 és 2024 között 53 százalékról 37 százalékra csökkent, addig a városi és községi szervezetek aránya 29 százalékról 47 százalékra emelkedett. Így a politikai célú civil szervezetekről is elmondható, hogy inkább vidéki „jelenségekké” lettek.

A politikai célú civil-nonprofit szervezetek bevételi sajátosságai, 1995-2024

A politikai célú nonprofit szervezetek összes bevétele nagyon hullámzóan alakult a vizsgált időszakban. Ugyanakkor jól látható, hogy a kisszámú tevékenységcsoport bevételeinek növekedése 2004 és 2010 között valamivel dinamikusabban változott, mint a szektor összes bevételeinek növekedése. Ez a növekedés a politikai célú civil-nonprofit szervezetek esetében 1,4 szerez, míg az összes nonprofit szervezet esetében 1,3 szoros volt (5. ábra).

5. ábra. A politikai célú nonprofit szervezetek és a nonprofit szektor összes bevételeinek változása 1997 és 2023 között (millió forint)

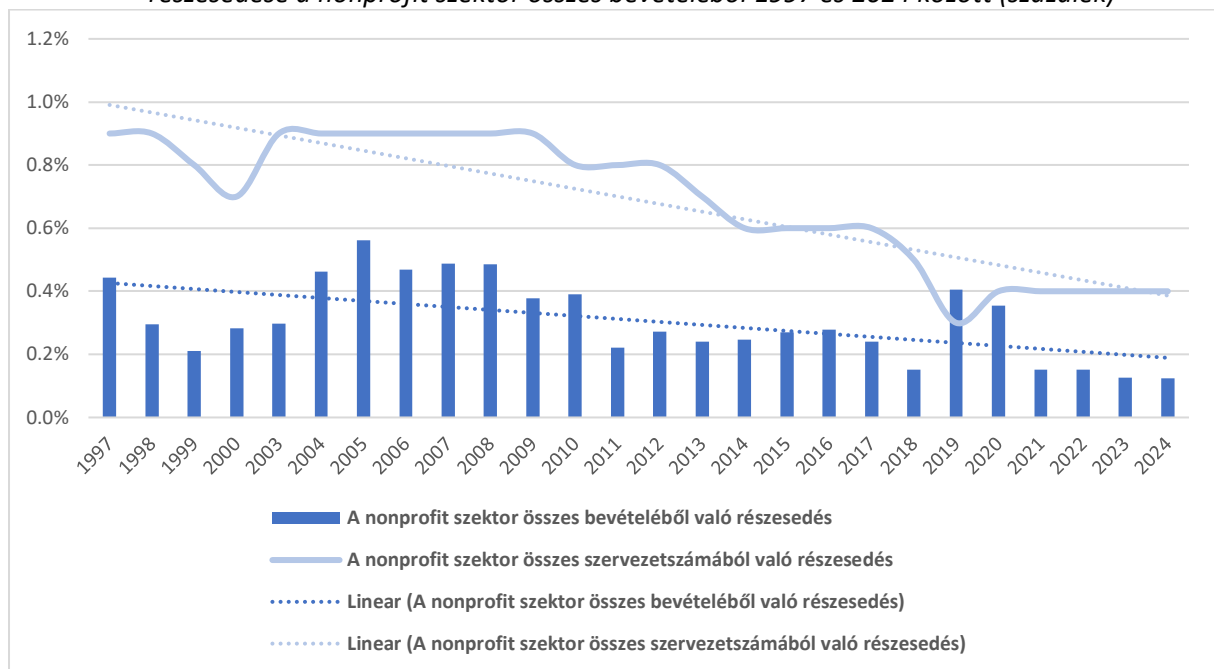
Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

Ezekben az években nominál értéken a politikai célú nonprofit szervezetek összes bevétele 3 731 millió, illetve 5 319 millió forint között ingadozott (míg a szektor összes bevétele 806 494 millió forintról 1 093 694 millió forintra növekedett). Valószínűsíthetően ezt a változást a pártalapítványok állami támogatásának rendezése is okozhatta, ugyanis a 2001. évi 125 millió forintról 2005-re 3 366 millió forintra emelkedett az állami támogatások összege, ami 24-szeres növekedést jelentett (a teljes szektorban ezzel szemben az állami támogatások csak

1,86-szorosukra nőttek). Igazából a jelentősebb összbevételi növekedés 2019 és 2020-ban látszik az 5. ábra adatai alapján, illetve a 2022-es adatokat a pártalapítványok támogatásának megemelése is okozhatta (ahogy fentebb már utaltunk rá, a támogatási keret 3,2 milliárd forintra nőtt).

A következő, 6. ábra adatai azonban arra hívják fel a figyelmet, hogy mindezen, fentebb részletezett, kiugró bevételnövekedések ellenére, a politikai célú nonprofit szervezetek számarányuknál (0,8-0,5 százalék) jóval kisebb mértékben (0,1-0,6 százalék) részesültek a szektor összes bevételéből 1997 és 2024 között.

6. ábra. A politikai célú nonprofit szervezetek összes nonprofit szervezetek belüli aránya és részesedése a nonprofit szektor összes bevételéből 1997 és 2024 között (százalék)

Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

Érdemes azonban megfigyelni, hogy 2004 és 2008 között a politikai célú nonprofit szervezetek viszonylag egyenletesen a szektor összes szervezetének 0,9 százalékát tették ki, míg a szektor összes bevételéből való részesedésük 0,6-0,5 százalék között ingadozott. A 6. ábrán is látszik, hogy 2019-ben számarányuknál valamivel több bevételhez jutottak, ami 2020 után csökkent. Ugyanakkor 2021 óta a politikai célú nonprofit szervezetek egyenletesen a szektor összes szervezetének 0,4 százalékát teszik ki, de az összes bevételből való részesedésük alig 0,1-0,2 százalék körül alakul, azaz a szektor összbevétele jobban növekedett, mint a politikai célú nonprofit szervezeteké.

AZ ÖNKÉNTESÉG JELLEMZŐI A POLITIKAI CÉLÚ CIVIL-NONPROFIT SZERVEZETEK KÖRÉBEN

Mielőtt rátérnénk a részletesebb elemzésre, fontos kiemelnünk azt az általános vitát, amely mind a nemzetközi (lásd például Evers – van Essen 2019), mind a hazai szakirodalomban (lásd Brachinger 2022) megjelent, miszerint: lehet-e az önkéntesség „politikai”, illetve hol húzódik a határ az önkéntesség és az aktivizmus között. Bartal Anna Mária és szerzőtársai (2026) pilot-kutatásuk alapján azt találták, hogy társadalmi értelmezésben a politikai önkéntesség együtt jár a politikai aktivizmussal. Ez is erősíti Jacob Mwahti Mati és szerzőtársai (2016) álláspontját, miszerint a (politikai) önkéntesség és az aktivizmus között elmosódó határok vannak nem csak a tevékenységben, hanem annak értelmezésében is.

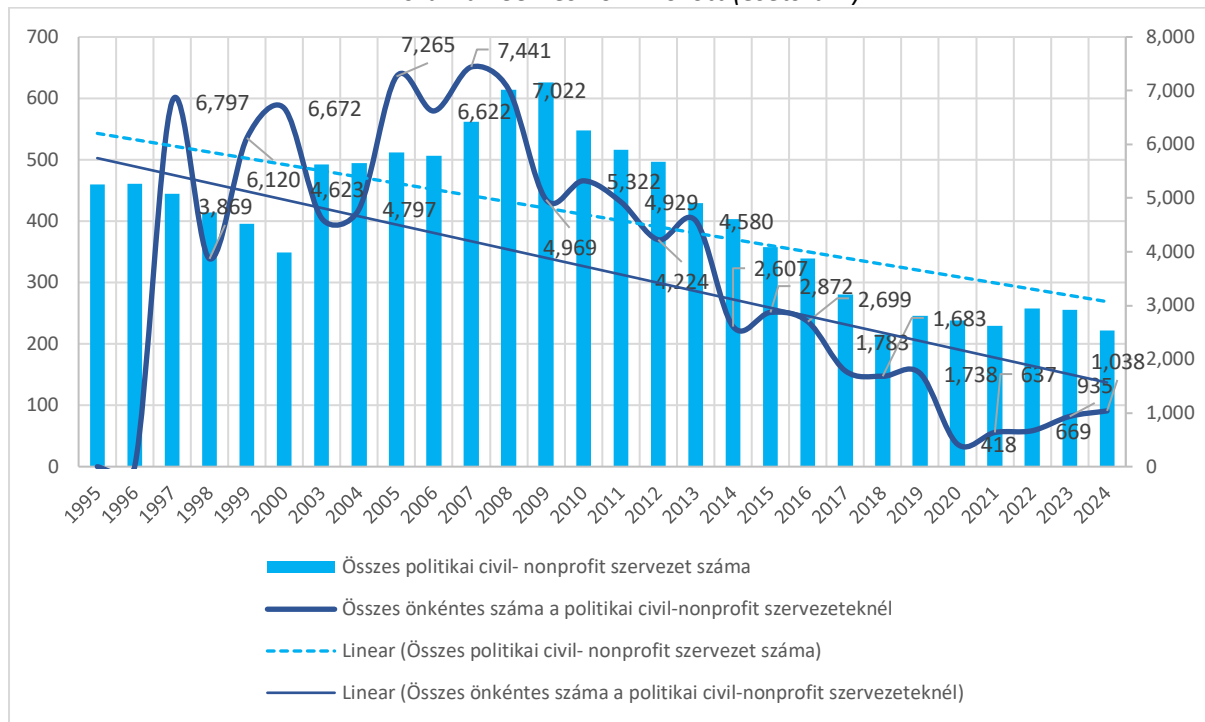
A politikai célú nonprofit szervezetek önkéntesei esetében a tevékenységi terület jellegénél fogva politikai célú a polgári/civil aktivitás, amely formális keretek között zajlik, az adott szervezet javára, önként, ellenszolgáltatás nélkül. Az önkéntesség e formája beletartozik a konvencionális politikai önkéntesség kategóriájába, ami Annette Zimmer és szerzőtársai szerint „a polgári részvételt, a politikai egyesületeket és a politikai pártok munkáját, a politikai kampánytevékenységet, a politikai gyűléseken való részvételt, a szavazást és az egyéb hagyományos politikai tevékenységekben való részvételt” jelenti (Zimmer et al. 2016:495). Amikor tehát a politikai célú nonprofit szervezetek önkénteseinek jellemzőit tárgyaljuk, akkor a politikai önkéntesség hagyományos formájához, a politikai egyesületekhez kötődő önkéntesség jellemzőit írjuk le.

Az önkéntesek számának változásai a politikai célú civil-nonprofit szervezetek körében, 1997-2024

A nonprofit statisztikai adatfelvételkor az önkéntesek számát a szervezetek közlése alapján tartja nyilván a statisztika. Ezért az adatok inkább tendenciák jelzésére alkalmasak, ami alapján megállapítható, hogy 1997 és 2024 között a politikai célú civil-nonprofit szervezetek önkénteseinek száma nagyobb ütemben csökkent, mint a szervezetek száma. (7. ábra).

A számszerű adatok azt mutatják, hogy 1997 és 2024 között átlagosan közel négyezer önkéntest foglalkoztattak a politikai célú civil-nonprofit szervezetek. Ez az 1990-es évek elején még a szektor összes önkéntesének 1,7 százalékát, míg 2024-ben már csak 0,4 százalékukat jelentette.

7. ábra. A politikai célú nonprofit szervezetek által foglalkoztatott önkéntesek, illetve a szervezetek száma 1997 és 2024 között (esetszám)

Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

Ahogy a 7. ábrán látható, két nagy hulláma volt az önkéntesek foglalkoztatásának a vizsgált 27 évben. Az első „nagyobb” önkéntes-hullámot az 1990-es évek utolsó harmadában, míg a másodikat 2005 és 2008 között lehetett regisztrálni. 2010-től jól látható az a lassan érvényesülő tendencia, hogy mind kevesebb politikai célú civil-nonprofit szervezet mind kevesebb önkéntest foglalkoztatott. Fentebb már megállapítottuk, hogy az országgyűlési és az önkormányzati választásokat megelőző években (1997, 2003, 2007, 2011, 2013, 2017, 2023) megemelkedik a politikai célú civil szervezetek száma. Ez a bevont önkéntesek esetében nem igazolódik ilyen tendencia-szerűen (lásd a 2003-as, a 2009-es és a 2017-es adatokat).

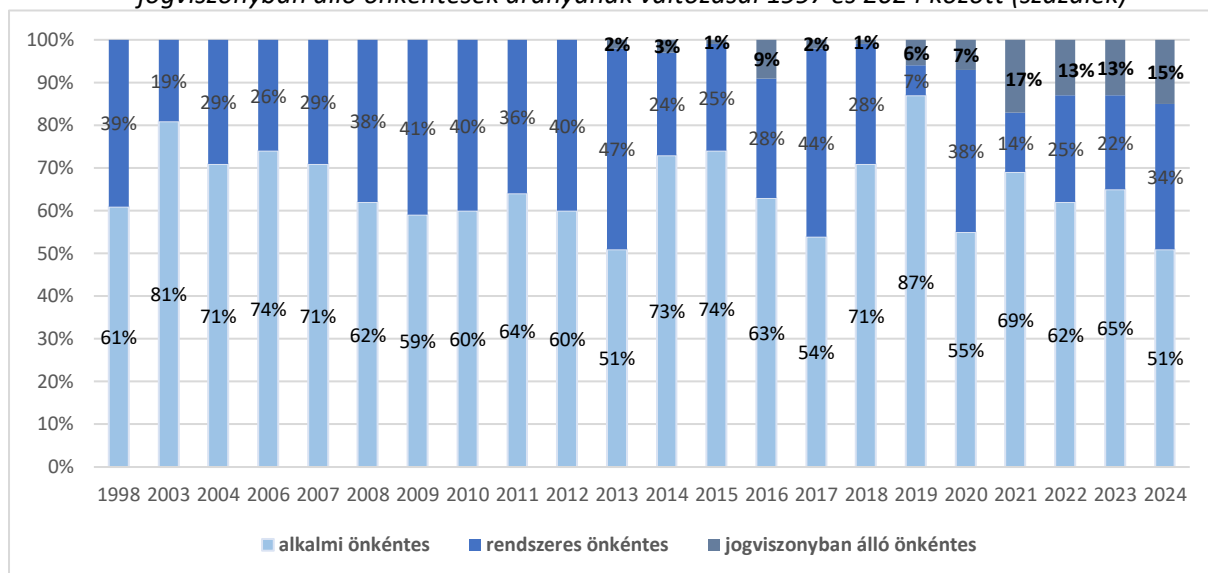
A politikai célú civil-nonprofit szervezetek által foglalkoztatott alkalmi, rendszeres és jogviszonyban álló önkéntesek

Amennyiben megnézzük a magyar önkéntesség gyakoriságára vonatkozó éves nonprofit statisztikákat, azt találjuk, hogy az alkalmi önkéntesek aránya (59 százalék) már 1998-tól (az első, önkéntességre vonatkozó statisztikai közléstől) kezdve meghaladta a rendszeres önkéntesekét (41 százalék). Ez a különbség, némi hullámozás mellett, azóta is tendencia-

szerűen jellemzi az önkéntesség gyakoriságát a hazai civil-nonprofit szervezetek bevallási adatai szerint (Bartal 2023:74).

A szektorszintű megállapítás igaz a politikai célú civil-nonprofit szervezeteket segítő önkéntességének gyakoriságára is. 1997 és 2024 között a politikai célú civil-nonprofit szervezetek önkénteseinek – átlagosan – 65 százaléka alkalmi, 28 százaléuk rendszeres, 7 százaléuk pedig jogviszonyban álló önkéntes volt. Egyébként hasonló következtetésre jutott az Önkéntesség Magyarországon 2018 adatfelvételeinek elemzése is, miszerint a magukat politikai önkéntesnek vallók 67 százaléka alkalmi, 17 százaléuk epizodikus, míg másik 16 százaléuk pedig egyszeri jelleggel volt önkéntes (Bartal 2023:78).

8. ábra. A politikai célú nonprofit szervezetek által foglalkoztatott alkalmi, rendszeres és jogviszonyban álló önkéntesek arányának változásai 1997 és 2024 között (százalék)

Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

A 8. ábrán jól látszik, hogy ezen átlagos jellemzők mögött erőteljes hullámmás rejlik, hiszen egyik évről a másikra akár 10 százalékos különbség is felfedezhető az alkalmi és rendszeres önkéntesek arányában. Nyilván ezt olyan tényezők befolyásolhatják, mint például, hogy több szervezet esetleg valamilyen akció, vagy feladat végzésére inkább alkalmi, vagy inkább rendszeres önkénteseket foglalkoztatott.

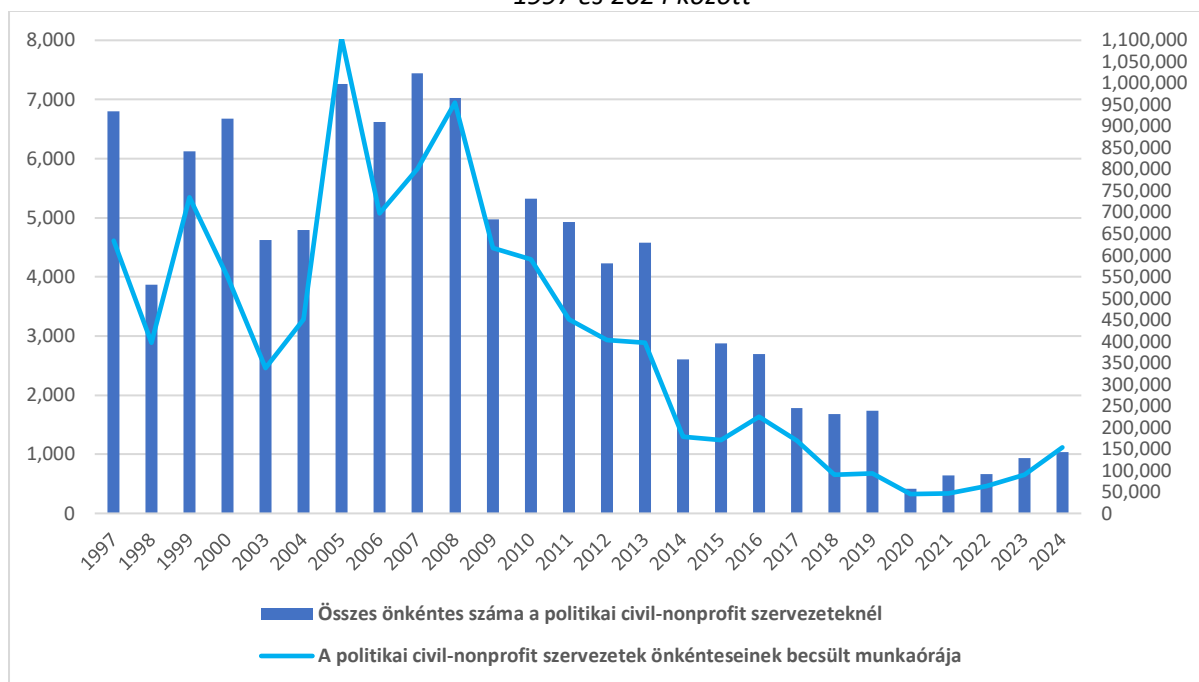
Az önkénteseket foglalkoztató civil-nonprofit szervezetek az utóbbi 5-10 évben mind erőteljesebben alapozzák tevékenységük ellátását jogviszonnyal rendelkező önkéntesek munkájára (lásd például Sebestény 2021; Laki et al. 2023; Sebestény – Bartal 2024). A politikai

célú civil-nonprofit szervezetek esetében az látható, hogy 2013 és 2018 között 1-2 százalékot tett ki arányuk (a 2017-es év kivételével), míg 2021-ben egy kiugrás tapasztalható hiszen már 17 százalékkuk volt jogviszonnyal rendelkező önkéntes. Ez a következő években 13-15 százalék körül stabilizálódott a jogviszonyban lévő önkéntesek aránya a politikai célú civil-nonprofit szervezeteknél..

Az önkéntesség gazdasági ereje a politikai célú civil-nonprofit szervezetek körében

1997 és 2024 között a politikai önkéntesek becsült munkaórái átlagosan 401 912 órát tettek ki. Kiugró értéket találunk 2005-ben (1 106 232 óra), valamint a 2007-es és a 2008-as években is (évi 801 756 óra, illetve 954 720 óra), de innentől fokozatosan csökken a becsült munkaórák száma, egészen 2020-ig (44 952 órára), de 2024-ben ismét növekedés látható, mivel eléri az évi 153 528 órát (9. ábra).

9. ábra. A politikai célú nonprofit szervezetek önkéntesei által teljesített, becsült munkarák száma 1997 és 2024 között

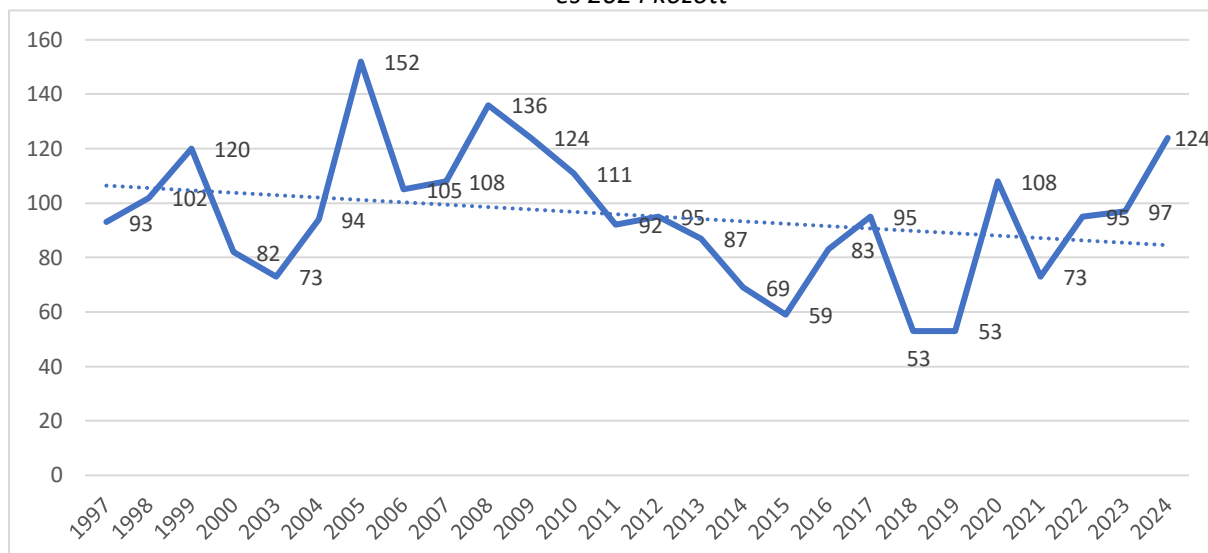

Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

2010-től kezdve az önkéntesek számához képest a becsült munkaórák alacsonyabbak voltak, azaz a több önkéntes kevesebb munkaórát teljesített, ami tulajdonképpen 2024-től látszik egyensúlyba kerülni. Mindez összefügghet azzal, hogy a politikai célú szervezetek segítőinek jelentős része alkalmi önkéntes volt.

1997 és 2024 között az egy politikai önkéntesre jutó átlagos, becsült munkaóra 95,5 óra volt. Az egy önkéntesre jutó munkaórák 2005 és 2010 között voltak a legmagasabbak, 152-105 óra között ingadozott (1.ábra). Ez 19-13 (nyolcórás) munkanapnak felelt meg évente. Az erős hullámzást jól mutatja, hogy 2018 és 2019 között az egy önkéntesre jutó becsült munkaórák száma leesik 53 órára, de 2020-ban felugrik 108 órára, 2021-ben pedig ismét visszaesik 73 órára. Összehasonlításként érdemes megjegyezni, hogy mind 2020-ban, mind pedig 2021-ben egy, a kulturális civil szervezeteknél dolgozó, átlagos önkéntes évi 127, illetve 125 órát teljesített, és ezzel megközelítőleg 16 (nyolcórás) munkanapnak megfelelő idővel járult hozzá szervezete tevékenységéhez (Laki et al. 2023:26).

10. ábra. A politikai célú nonprofit szervezetek egy önkéntesére jutó becsült munkarék száma 1997 és 2024 között

Forrás: Saját készítésű ábra a Nonprofit szervezetek Magyarországon 1995-2024. Központi Statisztikai Hivatal felvételei alapján.

Az erős hullámzások mellett a tendencia azt mutatja, hogy egyre csökken az egy önkéntesre jutó becsült munkaórák száma a politikai célú civil-nonprofit szervezetek önkéntesei körében.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmányban tematikusan tekintettük át a magyar civil-nonprofit – ezen belül a politikai célú civil-nonprofit – szervezetek szabályozására vonatkozó törvényeket. A politikai célú nonprofit szervezetek működését közvetlenül befolyásoló törvények közül ki kell emelni a

pártalapítványokra, illetve a közvetlen politikai tevékenységet folytató civil szervezetekre vonatkozó szabályozásokat.

Elemzésünk során rámutattunk arra, hogy a politikai célú civil szervezetek „eredetüket” tekintve nagyon heterogén összetételű szervezeti csoportot alkotnak. Úgy véljük, hogy – például ennek az „eredettörténetnek”, vagy a pártközeli alapítványok és a politikai alapítványok működésének kvalitatív módszerekkel történő vizsgálatával – a politikai célú civil-nonprofit szervezeteknek számos, mélyen rejtőző sajátossága tárható fel, amelyek segítenek megérteni e szervezetek működését, politikában betöltött szerepüket.

A szakirodalmi kategorizáció (Zimmer et al. 2019) alapján a politikai célú civil szervezetek döntő többségét alkotó egyesületeket úgy határozhatjuk meg, mint konvencionális politikai szereplőket.

A politikai célú nonprofit szervezetek vizsgálatakor a magyar nonprofit szervezetek egy olyan szegmensének formális jellemzőit mutattuk be, amely az összes magyar nonprofit szervezet átlagosan 0,8-0,5 százalékát tette ki 1997 és 2024 között. A főként a szervezetszámra vonatkozó eredményeink arra a trivialitásra utalnak, hogy egy nonprofit alszektor organikus fejlődését jelentősen befolyásolhatják a külső társadalmi, politikai változások. Jelen esetben azt láttuk, hogy amikor politikai pártok mozgalmi jellegű szerveződésekkel igyekeznek tevékenységüket a politikai fogyasztók számára elfogadhatóvá tenni (Rixer 2015:157), az kimutathatóan befolyásolta a politikai célú civil szervezetek, leginkább az egyesületek számának alakulását egy adott időszakban. Adataink arra is rámutattak, hogy az országgyűlési választásokat megelőző években megemelkedett a politikai célú civil-nonprofit szervezetek száma. Ugyanakkor az is jól láthatóvá vált, hogy mind a politikai célú civil nonprofit szervezetek száma, mind pedig tagságuk 2010-től folyamatosan csökken.

A bevételi jellemzőik tekintetében 1997 és 2004 között a politikai civil-nonprofit szervezetek számarányuknál jóval kisebb mértékben (0,1-0,6 százalék között) részesültek a nonprofit szektor összes bevételeiből. Ki kell emelni, hogy a településtípus szerinti megoszlásra vonatkozó adatok arról is tanúskodnak, hogy a fővárosi, politikai célú nonprofit szervezetek aránya 1997 és 2024 között 53 százalékról 37 százalékra csökkent, míg a városi és községi szervezetek aránya 29 százalékról 47 százalékra emelkedett.

A nonprofit statisztikában mind a tagságra, mind pedig az önkéntesekre vonatkozó adatok az úgynevezett „puha” adatok közé tartoznak és ezért csak tendenciák felrajzolására adnak lehetőséget. Eredményeink alapján egyrészt arra mutathattunk rá, hogy a politikai célú civil-

nonprofit szervezetek az 1990-es évek elején még a nonprofit szektor összes önkéntesének 1,7 százalékát, addig 2024-ben már csak 0,4 százalékukat foglalkoztatták. 1997 és 2024 között a politikai célú civil-nonprofit szervezetek önkénteseinek – átlagosan – 65 százaléka alkalmi, 28 százalékuk rendszeres és 7 százalékuk pedig jogviszonyban álló önkéntes volt. Másrészt az is kimutathatóvá vált, hogy a politikai célú civil-nonprofit szervezetek mind kevesebb önkéntese körében – erős hullámzások mellett – egyre csökken az egy önkéntesre jutó becsült munkaórák száma. Kiüresedni látszik az a vonzerő, amit a politikai célú civil-nonprofit szervezetek nyújtani tudnának potenciális önkénteseiknek. Mindezekből is következően úgy véljük, egy nagyon fontos, további kutatási téma lenne azt feltárni, hogy milyen mögöttes tényezők alakítják az önkéntesek szerepét, munkáját, önkéntességük stílusát a politikai célú civil szervezetek működésében.

IRODALOM

- Arató Krisztina – Mikecz Dániel (2015): Civil társadalom, szociális partnerek, társadalmi mozgalmak. In: Körösi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet pp. 307-331.
- Arapovics Mária (2007): Oktatási célú nonprofit szervezetek a statisztika tükrében. *Képzés és Gyakorlat*, 5(3) pp.73-78.
- Bartal Anna Mária (2005): *Nonprofit elméletek, modellek, trendek*. Budapest: Századvég.
- Bartal Anna Mária (2023): Egy régi jelenség új köntösben? Az epizodikus önkéntesség szakirodalmi bemutatása és hazai példái. *Pólusok*, 3(2) pp. 58-83. DOI: <https://doi.org/10.15170/psk.2022.03.02.03>
- Bartal Anna Mária – Béla-Csovcsics Andrea – Dorner László – Fényes Hajnalka – Hegedűs Rita – Siposné Nádori Eszter (2026): Önkéntesek és önkéntesség a politikai térben. *Önkéntes Szemle*, 6(1) pp. 54-90.
- Bischof, Péter (2021): A német civil társadalom sajátos megjelenési formája: a pártalapítvány. *Külügyi Szemle*, 5 pp. 91-120. DOI: https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.1.05
- Bocz János (1997): *Szociális nonprofit szervezetek Magyarországon*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézet.
- Bocz János (2001): *Egészségügyi nonprofit szervezetek Magyarországon*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Bocz János (2004): *Szociális nonprofit szervezetek Magyarországon 1994-ben és 2002-ben*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Brachinger Tamás (2005): Civilek és a politikai hatalom: Önkormányzatiságunk első évtizedének egyik sajátossága. *Civil Szemle*, 16(3) pp. 56-70.
- Brachinger Tamás (2022): Önkéntes vagy politikai aktivista? In: Nárai Márta – Tóbiás László (szerk.): *Az önkéntesség színei*. Budapest: Gyerekparadicsom Alapítvány, Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, pp. 11-29.
<https://gyerekparadicsom.hu/az-onkentesség-szinei-2022/> Letöltve: 2026.02.24.
- Bukta Zsuzsanna (2015): Az önkéntes részvétel tendenciái a hazai sportegyesületekben. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 16(2), pp.25-50.

- Csegény Péter – Kákai László (szerk.) (2000): *Köztes Helyzet? A civil szervezetek és az önkormányzatok kapcsolatában*. Budapest: Miniszterelnöki Hivatal Civil Kapcsolatok Főosztálya.
- Evers, Adalbert – van Essen, Johan (2019): Volunteering and civic action: Boundaries blurring, boundaries redrawn. *Voluntas, International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 30(1) pp. 1-14. DOI: 10.1007/s11266-018-00086-0
- Greskovits, Béla (2020): Rebuilding the Hungarian right through civil organization and contention: The Civic Circles Movement. *East European Politics*, 36(2), pp. 247-266.
DOI: <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1718657>
- Harsányi László – Kovács Róbert (2002): *Kulturális nonprofit szervezetek Budapesten*. Budapest: Nonprofit Kutatócsoport.
- Hajdu Gábor (2012): Bizalom, normakövetés és társadalmi részvétel Magyarországon a rendszerváltás után. In: Kovách Imre – Dupcsik Csaba – P. Tóth Tamás – Takács Judit (szerk.): *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. Budapest: Argumentum Kiadó – MTA Szociológiai Kutatóintézet. pp. 45-62.
- Heit Gábor – Vidra Szabó Ferenc (1992): A kulturális egyesületek és szabadidős társaságok szerepe a helyi társadalom fejlődésében. In: Kuti Éva (szerk.): *A nonprofit szektor Magyarországon*. Budapest: Nonprofit Kutatócsoport. pp. 198-201.
- Horváth Gábor – Soós Attila (2015): Pártok és pártrendszer. In: Körösné, András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, pp. 249-279.
- Hustinx, Lesley – Lammertyn, Frans (2003): Collective and reflexive styles of volunteering: a sociological modernization perspective. *Voluntas, International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2) pp. 167-187. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1023948027200>
- Kákai László (2003): A civilek által létrehozott fórumok, kerekasztalok. *Comitatus*, 1-2. pp. 46-52.
- Kákai László (2004): *Önkormányzunk értetek, de nélkülötök?!* Budapest: Századvég.
- Kákai László (2025): Pártok és civil szervezetek az önkormányzatokban. Helyi politika az országos politika erőterében 1990–2024. In: Bódi Ferenc – Pálné, Kovács Ilona (szerk.): *Önkormányzati választások, az önkormányzatiság három évtizede Magyarországon*. Budapest: ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat Kiadó, pp. 217-235.
- Kaprinay Zsófia (2015): A civil szervezet mint új fogalmi kategória. *Miskolci Jogi Szemle*, 10(1) pp. 94-111.
- Kiss Edit (2020): A magyarországi kulturális célú civil szervezetek mennyiségi, működési és finanszírozási jellemzőinek vizsgálata. *Kulturális Szemle*, 7(4). pp.103-115.
- Kuti Éva (1998): *Oktatási és tudományos célú nonprofit szervezetek*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Kuti Éva (1999): *Kulturális célú nonprofit szervezetek*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Laki Ildikó – Sebestény István – Bartal Anna Mária (2023): A magyar kulturális civil-nonprofit szervezetek és az önkéntesség jellemzői a szakirodalmi elemzések és a statisztikák (2010-2021) alapján. *Önkéntes Szemle*, 3(3) pp. 3-30. DOI: <https://doi.org/10.53585/onkszem.2023.3.3-30>
- Márkus Edina (2012): Nonprofit szervezetek a felnőttképzésben. In: Buda András – Kiss Endre (szerk.): *Interdiszciplináris pedagógia és a felsőoktatás alakváltozásai*. Debrecen: Kiss Árpád Archívum Könyvtára – DE Neveléstudományok Intézete pp. 342-349.
- Márkus Edina (2019): A hazai nonprofit szektor helyzete, különös tekintettel a kulturális célú szervezetekre. *Kulturális Szemle*, 6(1) pp. 155-176.

- Mati, Jacob Mwahti – Wu, Fengshi – Edwards, Bob – El Taraboulsi, Sherine N – Smith, David H. (2016): Social movements and activist-protest volunteering. In. *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations*. London: Palgrave Macmillan, pp. 516-538.
DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-26317-9_25
- Mészáros Geyza (2000): *Környezetvédelmi célú nonprofit szervezetek*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Mészáros Geyza (2001): *Településfejlesztési célú nonprofit szervezetek*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Mikecz, Dániel (2023): Civil society, social movements and political participation in Hungary. In. Lorenz, Astrid – Bos, Ellen (eds.): *Politics and society in Hungary: (De)Democratization, Orbán and the EU*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, pp. 212-136.
- Nárai Márta (2005): A civil szervezetek szerepvállalása a szociális ellátás, szolgáltatás területén. *Esély*, 16(1) pp. 111-133.
- Orbán Szabolcs Gergely – Szabados György Norbert – Dajnoki Krisztina (2018): A nonprofit sportvállalkozások Magyarországon. *International Journal of Engineering and Management Sciences*, 3(3) pp. 392-401.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rixer, Ádám (2015): *Civil society in Hungary: A legal perspective*. Passau: Schenk Verlag.
- Salamon, Lester M. – Anheier, Helmut K. (1992): In search of the nonprofit sector II: The problem of classification. *Voluntas, International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 3(3) pp. 267-309. DOI: <https://doi.org/10.1007/bf01397460>
- Salamon, Lester M. – Anheier, Helmut K. (1994): *The emerging sector – An overview*. Baltimore: The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies.
- Salamon, Lester M. – Anheier, Helmut K. (1995): *Szektor születik. A nonprofit szektor nemzetközi összehasonlításban*. Budapest: Nonprofit Kutatócsoport.
- Salamon, Lester M. – Anheier, Helmut K. (eds.) (1996): *Defining the nonprofit sector: A cross-national analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- Salamon, Lester – Anheier, Helmut K. – Sokolowski, Wojciech S. (1996): *The emerging sector: A statistical supplement. Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies.
- Salamon, Lester M. – Anheier, Helmut K. (1998): *The emerging sector revisited. A summary*. Baltimore: Johns Hopkins University.
- Salamon, Lester – Anheier, Helmut K. – List, Regina, Toepler, Sefan – Sokolowski, Wojciech S. (1999): *Global civil society. Dimensions of the Nonprofit Sector*. Baltimore: Johns Hopkins University Center of Civil Society Studies.
- Sárközy Tamás (2004): *Kormányzás, civil társadalom, jog*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Sebestény István (1997): Oktatási szervezetek a magyar nonprofit szektorban. *Új Pedagógiai Szemle*, 2, pp.80-82.
- Sebestény István (2021): A magyar önkéntesség gazdasági ereje – a nonprofit szervezeti statisztika szerint, 1995 -2020. *Önkéntes Szemle*, 1(4) pp. 30-56.
DOI: <https://doi.org/10.53585/onkszem.2021.3.39-56>
- Sebestény István – Bartal Anna Mária (2024): Az oktatási célú civil-nonprofit szervezetek és az önkéntesség jellemzői a statisztikák (2010-2022) tükrében. *Önkéntes Szemle*, 4(1) pp. 55-81.

DOI: <https://doi.org/10.53585/onkszem.2024.1.55-81>

Smith, David H. – Robert A. Stebbins (2016): *Introduction*. In. *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations*. London: Palgrave Macmillan, pp. 1-20.

DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-26317-9_1

Suller Krisztina (2016): A nonprofit gazdasági társaságok, mint különleges esetek. *5percadó*

<https://5percado.hu/nonprofit-gazdasagi-tarsasagok-mint-kulonleges-esetek/> Letöltve: 2026.02.24.

Sütő Lili (2013): Az új civil törvény és a benne rejlő kockázatok. *Studia Ignatiana*, 5(1), pp. 229-246.

Szabó Máté (2007): A civil társadalom a politikai gondolkodás történetében és a mai diskurzusokban. *Civil Szemle*, 4(1) pp. 146-151.

Szabó Máté (2019): Civil szervezetek, civil társadalom. In. Pál Gábor (szerk.): *Politológia: A politika világa a politikatudomány szemével*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó. pp. 159-173.

Szabó Máté (2022): Civil társadalom a demokratikus átmenet, a konszolidáció és a hibridizáció időszakában. In. Simon János (szerk.): *30 éve szabadon Közép-Európában*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó pp. 337-345.

Tarczay Áron (2025): Magánalapítványok és vagyonkezelő alapítványok. *NIOK*, 2025. szeptember 26.

<https://www.nonprofit.hu/tudastar/Maganalapitvanyok-es-vagyonkezelelo-alapitvanyok?>

Letöltve: 2026.02.24.

Zauner, Alfred (2002): Über Solidarität zu Wissen. Ein systemtheoretischer Zugang zu Nonprofit Organisationen. In. Badelt Christian (Hrsg.): *Handbuch der Nonprofit Organization. Strukturen and Management. (3. überarbeitete Auflage)*. Stuttgart: Schäffer-Poeschel Verlag, pp. 153-180.

Zimmer, Annette – Smith, David H. – Alijla, Abdalhadi (2016): Political parties and political volunteering/pParticipation. In. *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations*. London: Palgrave Macmillan.

DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-137-26317-9_24